Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

УДК 343.13(477)

Скрипник Андрій Володимирович

доктор філософії, асистент кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Skrypnyk Andrii

Doctor of Philosophy (PhD), Assistant Professor of the Department of Criminal Law and Criminal Law Disciplines

Poltava Law Institute of

Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: 0000-0003-4979-2152

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СКАСУВАННЯ ПРОКУРОРОМ ПОСТАНОВИ СЛІДЧОГО, ДІЗНАВАЧА ПРО ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

PROBLEMATIC ISSUES OF A PROSECUTOR'S REVOCATION OF AN INVESTIGATOR'S OR INQUIRY OFFICER'S DECISION TO CLOSE CRIMINAL PROCEEDINGS

Анотація. *Вступ. Кримінальна юстиція традиційно вважається індикатором забезпечення балансу між забезпеченням прав і свобод та публічними інтересом. У межах кримінального процесу своєрідним маркером виступає інститут закриття кримінального провадження, який втілює принцип правової визначеності в рамках пошуку ефективного балансу. Водночас у правозастосовній практиці виникає значна кількість проблемних питань, пов'язаних із реалізацією повноважень прокурора щодо скасування постанови слідчого, дізнавача про закриття кримінального*

провадження, зокрема в аспекті дотримання встановлених кримінальним процесуальним законом темпоральних (часових) меж.

Мета. Метою статті є науково-практичне дослідження проблемних питань скасування прокурором постанови слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження крізь призму, а також встановлення можливих процесуальних порушень та їхніх наслідків для кримінального провадження.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження слугували положення Кримінального процесуального кодексу України, правові позиції суду касаційної інстанції, а також наукові напрацювання вітчизняних учених у сфері кримінального процесу. У ході дослідження застосовано формально-юридичний метод, методи аналізу та синтезу, що дало змогу сформулювати обґрунтовані висновки щодо належного процесуального порядку реалізації повноважень прокурора.

Результати. У межах проведеного дослідження розкрито особливості правового регулювання скасування постанови про закриття кримінального провадження прокурором у порядку процесуального керівництва відповідно до ч. 6 ст. 284 КПК України: а) підстави (незаконність або необґрунтованість рішення); б) порядок (самостійно лише в межах двадцятиденного строку з моменту постановлення рішення слідчого, дізнавача, а за скаргою заявника чи потерпілого – лише в межах десятиденного строку з моменту отримання ними копії постанови). Обґрунтовується, що недотримання визначених законом строків для скасування постанови про закриття не узгоджується із завданням кримінального провадження та принципом правової визначеності. У статті також досліджено екстраординарний порядок скасування постанови про закриття прокурором вищого рівня в межах строків досудового розслідування (ч. 6 ст. 36 КПК). Окремо розглянуто особливості реалізації таких повноважень у контексті обрахунку строків досудового у

закритому кримінальному провадженні ст. 219 КПК України. Доведено обов'язковість підходу до їх автономного обчислення станом на момент прийняття рішення про скасування. Узагальнено правові позиції суду касаційної інстанції щодо наслідків порушення відповідних процесуальних строків. На основі узагальнення позицій суду касаційної інстанції про недопустимість скасування постанови про закриття поза встановленими строками, визначено, що порушення визначених процесуальних вимог може спричинити істотні процесуальні наслідки: а) недопустимість доказів, зібраних після скасування постанови; б) незаконність повідомлення про підозру; в) відсутність підстав для застосування заходів забезпечення провадження (зокрема, арешту майна); г) відсутність правових підстав для застосування інших правообмежувальних заходів (запобіжних заходів).

Перспективи. Перспективними напрямами подальших наукових досліджень є подальше науково-практичне осмислення проблемних аспектів скасування прокурором постанови слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження з урахуванням темпоральних (часових) меж та процесуальних наслідків порушення процесуальних вимог, зокрема, крізь призму забезпечення права на захист та права на компенсацію у разі незаконності прийнятих рішень та вчинених дій.

Ключові слова: *постанова про закриття кримінального провадження, процесуальне керівництво, скасування постанови слідчого, процесуальні документи у кримінальному провадженні, відшкодування шкоди, забезпечення права на захист*

Summary. *Introduction. Criminal justice is traditionally regarded as an indicator of ensuring a balance between the protection of rights and freedoms and the public interest. Within criminal proceedings, the institution of closing criminal proceedings functions as a specific marker embodying the principle of legal certainty in the search for an effective balance. At the same time, law enforcement*

practice reveals a significant number of problematic issues related to the exercise of prosecutorial powers to revoke an investigator's or inquiry officer's decision to close criminal proceedings, particularly with regard to compliance with the temporal (time-related) limits established by criminal procedural law.

Purpose. The purpose of the article is to conduct a scientific and practical examination of the problematic issues surrounding a prosecutor's revocation of an investigator's or inquiry officer's decision to close criminal proceedings, as well as to identify possible procedural violations and their consequences for criminal proceedings.

Materials and methods. The study is based on the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine, the legal positions of the court of cassation, and scholarly works by Ukrainian researchers in the field of criminal procedure. Formal legal analysis, as well as methods of analysis and synthesis, were applied to substantiate conclusions regarding the proper procedural framework for the exercise of prosecutorial powers.

Results. The article analyses the legal regulation of a prosecutor's revocation of a decision to close criminal proceedings within the framework of procedural supervision pursuant to Part 6 of Article 284 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, namely: (a) the grounds for revocation (illegality or lack of substantiation of the decision); and (b) the procedure for revocation (independently only within a twenty-day period from the date of issuance of the decision by the investigator or inquiry officer, and, upon a complaint by the applicant or the victim, only within a ten-day period from the date of receipt of a copy of the decision). It is substantiated that failure to comply with the statutory time limits for revoking a decision to close criminal proceedings is inconsistent with the objectives of criminal proceedings and the principle of legal certainty. The article also examines the extraordinary procedure for revocation of such a decision by a higher-level prosecutor within the limits of the pre-trial investigation period pursuant to Part 6 of Article 36 of the Criminal Procedure

Code of Ukraine. Particular attention is paid to the calculation of pre-trial investigation time limits in closed criminal proceedings under Article 219 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. The mandatory nature of their autonomous calculation as of the moment of adopting the revocation decision is substantiated. The legal positions of the court of cassation concerning the consequences of violating relevant procedural time limits are summarised. It is concluded that revocation of a decision to close criminal proceedings outside the statutory time limits may result in significant procedural consequences, including: (a) the inadmissibility of evidence obtained after the revocation of the decision; (b) the unlawfulness of a notice of suspicion; (c) the absence of legal grounds for applying measures to secure criminal proceedings (in particular, seizure of property); and (d) the absence of legal grounds for the application of other coercive procedural measures (including preventive measures).

Prospects. Promising areas for further research include continued scientific and practical analysis of problematic aspects of prosecutorial revocation of decisions to close criminal proceedings, taking into account temporal limits and the procedural consequences of their violation, particularly through the prism of ensuring the right to defence and the right to compensation in cases of unlawful decisions and actions.

Key words: *decision to close criminal proceedings, procedural supervision, revocation of an investigator's decision, procedural documents in criminal proceedings, compensation for damage, ensuring the right to defence.*

Постановка проблеми. Відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Спеціальнодозвільний тип правового регулювання повноважень органів публічної влади в Україні віднайшов своє втілення у кримінальному провадженні на рівні однієї із

засад: під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, цього Кодексу, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства (ч.1 ст.9 Кримінального процесуаль).

Окрім того, неухильне додержання вимог законодавства є важливим компонентом принципу правової визначеності як однієї зі складових принципу верховенства права. Як з цього приводу констатував Конституційний Суд України, «у такому контексті верховенство права означає, що органи державної влади не можуть діяти свавільно та зобов'язані дотримуватись правил, які даватимуть можливість передбачити заходи, що будуть застосовані в конкретних правовідносинах. На підставі зазначеного особа може передбачати й планувати свої дії та розраховувати на очікуваний результат» (абзац шостий підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 23 січня 2020 року № 1-р/2020) [1].

Особливо гостро встановлення меж допустимої поведінки держави в особі її органів постає в рамках здійснення правоохоронної діяльності, яка, з одного боку, слугує інструментом захисту публічних інтересів, з іншого боку, без належних запобіжних механізмів може стати засобом порушення прав та законних інтересів учасників правовідносин. Одним із запобіжних механізмів крізь призму реалізації права на справедливий суд протягом розумного строку, права на захист та на відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю правоохоронних органів, є інститут закриття кримінального провадження. Останній, у разі його застосування на досудовій стадії, за певних підстав будучи проявом функції правосуддя, може запобігти невиправданому застосуванню

правообмежувальних заходів до осіб, щодо яких здійснюється кримінальне провадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Закриття кримінального провадження як процесуальний інститут неодноразово ставало предметом наукового осмислення вітчизняними вченими: серед публікацій останніх років можна згадати напрацювання А.В. Мурзановської, В.Г. Пожар, Д.В. Шиліна [2], А.О. Шульги, І.В. Озерної [3], В.Є. Макоди [4]. Окрім того, закриття кримінального провадження ставало предметом дисертаційних пошуків таких дослідників: В.М. Кобернюка – у контексті звільнення особи від кримінальної відповідальності [5], О.О. Торбаса – як одна із форм закінчення досудового розслідування [6], К.В. Токаренко – з точки зору процесуального порядку закриття кримінального провадження [7], Є.О. Мартинова – як процесуальна опція в рамках проведення підготовчого провадження [8], О.Л. Пришедька – у ракурсі нереабілітуючих підстав для закриття кримінального провадження в рамках розслідування податкових кримінальних правопорушень [9].

Попри наявність значної кількості публікацій щодо наукового осмислення процесуального інституту закриття кримінального провадження без належної уваги залишається значний масив проблемних питань, викликаних правозастосовною практикою. Одне з найбільш гострих питань – це визначення меж реалізації процесуальним керівником та прокурором вищого рівня повноважень щодо скасування постанови слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження.

Метою статті є науково-практичне дослідження проблемних питань скасування прокурором постанови слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження крізь призму, а також встановлення можливих процесуальних порушень та їхніх наслідків для кримінального провадження.

Матеріали та методи. Матеріалами дослідження слугували: 1) наукові напрацювання вітчизняних вчених щодо процесуального інституту закриття кримінального провадження; 2) нормативно-правові акти – кримінальний процесуальний закон (Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК); 3) емпіричний матеріал – судова практика (позиції Касаційного кримінального суду Верховного Суду).

Під час проведення дослідження використовувались наступні наукові методи: формально-юридичний метод, що слугував засобом пізнання змісту закріплених у процесуальному законі категорій та формування висновків щодо належного процесуального порядку; метод аналізу, що слугував прикладним інструментом для виокремлення ключових аргументів для формулювання найбільш обґрунтованої позиції; метод синтезу, за допомогою якого вдалось сформулювати найбільш виважений з точки зору процесуального закону підхід.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 6 ст. 284 КПК копія постанови слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження надсилається заявнику, потерпілому, прокурору. Прокурор протягом двадцяти днів з моменту отримання копії постанови має право її скасувати у зв'язку з незаконністю чи необґрунтованістю. Постанова слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження також може бути скасована прокурором за скаргою заявника, потерпілого, якщо така скарга подана протягом десяти днів з моменту отримання заявником, потерпілим копії постанови.

Як слідує з ч. 6 ст. 284 КПК прийняття слідчим, дізнавачем постанови про закриття кримінального провадження супроводжується їхнім процесуальним обов'язком надіслати копію прийнятого рішення, зокрема, прокурору. Останній же наділяється правом на самостійне скасування постанови слідчого про закриття кримінального провадження, проте за наявності наступних умов:

а) підставами для скасування можуть слугувати лише незаконність чи необґрунтованість постанови;

б) право є актуальним лише протягом двадцяти днів з моменту отримання копії постанови.

Дещо відмінний процесуальний порядок передбачено для скасування прокурором постанови слідчого, дізнавача за скаргою заявника, потерпілого:

а) підстави для скасування прямо законодавчо не врегульовуються, проте використання у третьому реченні частини шостої статті 284 КПК прислівника «також» дає підстави стверджувати про дію перелічених вище підстав (незаконність чи необґрунтованість постанови) і на скасування за скаргою;

б) скарга заявника, потерпілого має бути подана протягом десяти днів з моменту отримання заявником, потерпілим копії постанови.

Наведені вище повноваження прокурора (на самостійне чи за скаргою скасування постанови слідчого, дізнавача) та їхні темпоральні (часові) межі повною мірою вписуються у логіку кримінального процесуального права, згідно з яким:

1) одним із завдань кримінального провадження є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду (ч. 1 ст. 2 КПК);

2) проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор (ч. 2 ст. 28 КПК).

Відтак, належний спосіб реалізації прокурором свого повноваження на скасування необґрунтованої чи незаконної постанови слідчого, дізнавача про закриття провадження нерозривно пов'язаний із темпоральними рамками їхньої реалізації у вигляді часових меж: а) права скасувати постанову (20 днів з моменту отримання копії); б) права заявника, потерпілого подати відповідну скаргу (10 днів з моменту отримання копії).

Застосування процесуальних інструментів поза визначених законом строків не відповідає як загальним положенням (завданню, загальним засадами кримінального провадження), так й окремим правилам, прямо присвяченим врегулюванню інституту закриття кримінального провадження.

Наведена вище логіка віднайшла підтримку і у практиці суду касаційної інстанції. Так, у постанові Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 3 квітня 2023 року (справа № 367/1335/21) відображено негативну оцінку реалізації прокурором повноваження за ч.6 ст.284 КПК поза межами визначених строків: «Скасування прокурором, який здійснює процесуальне керівництво, постанови слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження, у якому жодній особі не повідомлено про підозру, поза межами встановленого частиною 6 статті 284 КПК двадцятиденного строку з дня отримання копії постанови, а Генеральним прокурором, керівником обласної прокуратури, керівником окружної прокуратури, їх першими заступниками та заступниками – постанови слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження, у якому жодній особі не повідомлено про підозру, поза межами строків, передбачених статтею 219 КПК, позбавляють слідчого за погодженням з прокурором або прокурора права повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, у зв`язку з яким розпочато дане досудове розслідування» [10]. Констатуючи неможливість у подальшому реалізувати опцію притягнення до кримінальної відповідальності у такому провадженні (як кримінальну процесуальну санкцію), суд касаційної інстанції фактично визнав непередбаченість процесуальним законом можливості скасування постанови поза межами строку, передбаченого ч. 6 ст. 284 КПК (як кримінальне процесуальне порушення).

Отже, процесуальний закон не надає прокурору – процесуальному керівнику, права скасувати постанову слідчого, дізнавача про закриття

кримінального провадження поза межами строку, визначеного ч. 6 ст. 284 КПК.

Варто зауважити, що скасування постанови про закриття кримінального провадження може бути здійснене не лише прокурором, який здійснює процесуальне керівництво у відповідному кримінальному провадженні. Відповідно до ч. 6 ст. 36 КПК Генеральний прокурор, керівник обласної прокуратури, керівник окружної прокуратури, їх перші заступники та заступники при здійсненні нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування мають право скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих та прокурорів нижчого рівня у межах строків досудового розслідування, передбачених статтею 219 цього Кодексу. Про скасування таких постанов повідомляється прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення відповідного досудового розслідування.

Екстраординарність повноважень зі скасування постанов прокурорів нижчого рівня зумовлена вичерпним переліком посадових осіб у керівництві органів прокуратури, які уповноважені приймати відповідні рішення. Проте, процесуальний закон обмежує можливість реалізації вказаної опції процесуальними строками – скасування постанови є можливим лише в межах строків досудового розслідування, передбачених статтею 219 КПК.

Згідно із правовим висновком суду касаційної інстанції щодо застосування положень абзацу 2 пункту 10 частини 1 статті 284, частини 6 статті 284, частини 6 статті 36, статті 219 КПК, закріпленим у постанові від 3 квітня 2023 року (справа № 367/1335/21), «кримінальним процесуальним законом не передбачено права скасування Генеральним прокурором, керівником обласної прокуратури, керівником окружної прокуратури, їх першими заступниками та заступниками постанови прокурора про закриття

кримінального провадження, у якому особу повідомлено про підозру, поза межами строків, передбачених статтею 219 КПК» [10].

Варто зауважити, що процесуальних правил обрахунку строків досудового розслідування після постановлення постанови про закриття кримінального провадження у КПК немає. Такий підхід є цілком логічним, адже досудове розслідування – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотання про закриття кримінального провадження (п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК). Отже, згідно із законодавчо передбаченою сутністю стадії досудового розслідування підстав стверджувати про можливість обрахунку строків досудового розслідування у закритому кримінальному провадженні немає.

Відтак, щодо правовідносин, які виникають у зв'язку зі скасуванням постанови про закриття кримінального провадження переліченими у ч. 6 ст. 36 КПК прокурорами, згадану в останній категорію «у межах строків досудового розслідування, передбачених статтею 219 цього Кодексу», варто сприймати як окремий процесуальний строк, який аналогічно до двадцятиденного за ч. 6 ст. 284 КПК визначає темпоральні межі повноваження на скасування відповідної постанови. Наведений висновок узгоджується із вже згаданим правовим висновком суду касаційної інстанції, відображеним у постанові від 3 квітня 2023 року (справа № 367/1335/21), який передбачає зарахування до строків досудового розслідування відповідного періоду часу: «У разі скасування Генеральним прокурором, керівником обласної прокуратури, керівником окружної прокуратури, їх першими заступниками та заступниками в межах строків,

передбачених статтею 219 КПК, постанови прокурора про закриття кримінального провадження, у якому особі було повідомлено про підозру, час між винесенням постанови про закриття кримінального провадження до її скасування враховується у строки досудового розслідування» [10].

Отже, процесуальні строки, передбачені ч. 6 ст. 36 КПК, у контексті скасування постанови про закриття набувають автономного значення та мають оцінюватись на момент прийняття процесуального рішення – постанови про скасування постанови про закриття кримінального провадження. Остання теза недвозначно випливає із положень ст. 5 КПК, згідно з якою процесуальна дія проводиться, а процесуальне рішення приймається згідно з положеннями цього Кодексу, чинними на момент початку виконання такої дії або прийняття такого рішення. З цього слідує, що правила обрахунку строків досудового розслідування, зокрема, з урахуванням перехідних положень КПК, не поширюють свою дію на визначення строку, передбаченого ч. 6 ст. 36 КПК, а мають встановлюватись виключно з урахуванням редакції процесуального закону, чинної на момент прийняття відповідного рішення прокурором. Саме тому оцінка наявності або відсутності повноважень прокурора на скасування постанови про закриття на підставі ч. 6 ст. 36 КПК має здійснюватися автономно, тобто безвідносно того, яким був строк досудового розслідування на момент прийняття постанови про закриття, яка скасовується.

З цього логічно слідує, що скасування постанови про закриття кримінального провадження, яку було постановлено в межах строків досудового розслідування, на підставі ч. 6 ст. 36 КПК є можливим не пізніше строків, передбачених ст. 219 КПК. У свою чергу, у разі скасування Генеральним прокурором, керівником обласної прокуратури, керівником окружної прокуратури, їх першими заступниками та заступниками постанови про закриття кримінального провадження не пізніше строків, визначених ст. 219 КПК, правила обрахунку строків досудового

розслідування актуалізуються тільки після відновлення кримінального провадження з урахуванням особливостей, передбачених висновком щодо застосування положень абзацу 2 пункту 10 частини 1 статті 284, частини 6 статті 284, частини 6 статті 36, статті 219 КПК [10].

Отже, процесуальний закон не надає прокурору, який здійснює процесуальне керівництво, права скасувати постанову слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження поза межами строку, визначеного ч. 6 ст. 284 КПК. У разі, якщо скасування постанови про закриття кримінального провадження здійснюється прокурорами, переліченими у ч. 6 ст. 36 КПК, то строк, в межах якого допускається реалізація такої правомочності, не має перевищувати строків досудового розслідування, передбачених статтею 219 КПК, які мають оцінюватись автономно і, відповідно до ст. 5 КПК, станом на момент прийняття постанови про скасування постанови про закриття кримінального провадження.

Розглянувши визначені процесуальним законом межі належної процесуальної поведінки сторони обвинувачення цілком виправдано перейти до встановлення процесуальних наслідків відступу від неї. Тож, ключове питання – якими є процесуальні наслідки скасування прокурором постанови слідчого про закриття кримінального провадження поза межами строку, визначеного ч. 6 ст. 284 КПК, та поза межами строків досудового розслідування, передбачених статтею 219 КПК.

Процесуальні наслідки скасування прокурором постанови слідчого про закриття кримінального провадження поза межами строку, визначеного ч. 6 ст. 284 КПК, та поза межами строків досудового розслідування, передбачених статтею 219 КПК, процесуальним законом прямо не передбачені.

Відповідно до частини 6 статті 9 КПК у випадках, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання

кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені частиною 1 статті 7 цього Кодексу.

У контексті розгляду проблеми, дотичної до наведеного вище питання, суд касаційної інстанції сформулював релевантні висновки:

– «скасування прокурором, який здійснює процесуальне керівництво, постанови слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження, у якому жодній особі не повідомлено про підозру, поза межами встановленого частиною 6 статті 284 КПК двадцятиденного строку з дня отримання копії постанови, крім випадків скасування цим прокурором постанови про закриття кримінального провадження за скаргами заявника чи потерпілого, а Генеральним прокурором, керівником обласної прокуратури, керівником окружної прокуратури, їх першими заступниками та заступниками постанови слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження, у якому жодній особі не повідомлено про підозру, поза межами строків, передбачених статтею 219 КПК, позбавляють слідчого за погодженням з прокурором або прокурора права повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, у зв`язку з яким розпочато дане досудове розслідування» [10];

– «недотримання прокурором, який здійснює процесуальне керівництво, вимог частини 6 статті 284 КПК, а прокурорами вищого рівня - вимог частини 6 статті 36 КПК у кримінальних провадження, у яких до скасування постанови про закриття кримінального провадження жодній особі не повідомлялося про підозру, тягне за собою визнання повідомлення про підозру незаконним, а кримінальне провадження у таких випадках підлягає закриттю на підставі абзацу 2 пункту 10 частини 1 статті 284 КПК як таке, у якому строк досудового розслідування, визначений статтею 219 КПК, закінчився та жодній особі не було повідомлено про підозру, крім випадків скасування постанов дізнавача, слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження за скаргами учасників кримінального

провадження, зазначених в частині 6 статті 284 та пунктах 3, 4 частини 1 статті 303 КПК» [10].

Як слушно вказано у мотивувальній частині зазначеної постанови суду касаційної інстанції, «послідовно реалізуючи політику, спрямовану на підвищення гарантій захисту прав і свобод людини, український законодавець протягом останніх декількох років вносив зміни до чинного КПК стосовно строків досудового розслідування, зокрема щодо впровадження механізму судового контролю за строками розслідування, введення процесуальних санкцій, під якими необхідно розуміти негативні наслідки для сторони обвинувачення у разі недотримання нею вимог КПК і вчинення процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень поза межами цих строків» [10].

Викладене раніше праворозуміння суду касаційної інстанції, а також логіка аргументації, закладена у цитованому висновку суду касаційної інстанції, дозволяє сформулювати наступні відповіді на поставлене вище проблемне питання:

– зібрані у такий спосіб докази є потенційно недопустимими, адже традиційно до критеріїв допустимості доказів відносять належне процесуальне джерело, належний суб'єкт збирання та належний процесуальний порядок; збирання ж доказів під час досудового розслідування, яке проводиться поза межами повноважень, наданих стороні обвинувачення процесуальним законом, є несумісним із належним процесуальним порядком та повноважністю суб'єкта на здійснення процесуальних дій у відповідному кримінальному провадженні;

– прийняті процесуальні рішення позбавляються їхньої законної основи – кримінального провадження, що здійснюється у визначеному законом порядку; здійснення повідомлення про підозру у відновленому поза межами повноважень, визначених ч. 6 ст. 36 та ч. 6 ст. 284 КПК, кримінальному провадженні є неможливим (висновок щодо застосування

норм права, викладений у постанові Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 3 квітня 2023 року (справа № 367/1335/21));

– застосування заходів забезпечення кримінального провадження (зокрема, і арешту майна) або будь-яких інших правообмежувальних заходів є неправомірним, адже відсутнє визначене КПК підґрунтя – кримінальне провадження, яке здійснюється у відповідності до приписів процесуального закону; відтак застосування кримінального процесуального примусу відбувається поза межами повноважень, що визначені процесуальним законом.

Окрім того, у подальшому не виключається встановлення порушення у такий спосіб права на захист, а також визнання у сторони захисту або в осіб, які зазнавали правообмежень в рамках здійснюваного у такий спосіб кримінального провадження (наприклад, у власника арештованого майна), права на відшкодування шкоди внаслідок незаконних рішень та дій правоохоронних органів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами проведеного дослідження можна сформулювати наступні висновки:

1) процесуальний закон не надає прокурору, який здійснює процесуальне керівництво, права скасувати постанову слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження поза межами строку, визначеного ч. 6 ст. 284 КПК;

2) у разі, якщо скасування постанови про закриття кримінального провадження здійснюється прокурорами, переліченими у ч. 6 ст. 36 КПК, то строк, в межах якого допускається реалізація такої правомочності, не має перевищувати строків досудового розслідування, передбачених статтею 219 КПК, які мають оцінюватись автономно і, відповідно до ст. 5 КПК, станом на момент прийняття постанови про скасування постанови про закриття кримінального провадження;

3) процесуальні наслідки скасування прокурором постанови слідчого про закриття кримінального провадження поза межами строку, визначеного ч.6 ст.284 КПК, та поза межами строків досудового розслідування, передбачених статтею 219 КПК, полягають у наступному:

– зібрані у такий спосіб докази є потенційно недопустимими;

– прийняті процесуальні рішення позбавляються їхньої законної основи – кримінального провадження, що здійснюється у визначеному законом порядку; здійснення повідомлення про підозру є неможливим;

– застосування заходів забезпечення кримінального провадження (зокрема, і арешту майна) або будь-яких інших правообмежувальних заходів є неправомірним.

Окреслені вище міркування автора та виокремлені висновки варто сприймати як запрошення до науково-практичної дискусії проблемних аспектів скасування прокурором постанови слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження з урахуванням темпоральних (часових) меж та процесуальних наслідків порушення процесуальних вимог, які виглядають актуальними не лише з наукової точки зору, але й крізь призму забезпечення права на захист та права на компенсацію у разі незаконності прийнятих рішень та вчинених дій.

Література

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень розд. I, п. 2 розд. III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» від 2 березня 2015 р. № 213-VIII від 23 січня 2020 р. № 1-р/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-20/conv#n3 (дата звернення: 31.01.2026).

2. Мурзановська А. В., Пожар В. Г., Шилін Д. В. Закриття кримінального провадження в контексті дотримання презумпції невинуватості та розумних строків: окремі теоретико-методологічні та праксеологічні аспекти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2022. Вип. 56. С. 84-88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2022_56_20 (дата звернення: 31.01.2026).

3. Шульга А. О., Озерна І. В. Закриття кримінального провадження у разі неповідомлення про підозру: проблеми та шляхи подолання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 479-481. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2023/109.pdf (дата звернення: 31.01.2026).

4. Макода В. Є. Теоретико-правові та практичні аспекти закриття кримінального провадження під час проведення досудового розслідування: аналіз судової практики. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2023. Т. 34 (73). № 4. С. 119—127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2023_34%2873%29_4_20 (дата звернення: 31.01.2026).

5. Кобернюк В. М. Закриття кримінального провадження зі звільненням особи від кримінальної відповідальності : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2014. 20 с.

6. Торбас О. О. Форми закінчення досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2015. 23 с. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e57c1841-f340-4457-badc-0f9fe5c81ddf/content (дата звернення: 31.01.2026).

7. Токаренко К. В. Процесуальний порядок закриття кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2016. 209 с.

8. Мартинов Є. О. Закриття кримінального провадження на стадії підготовчого судового засідання : дис. … д-ра філос. Київ, 2023. 228 с. URL: https://elar.navs.edu.ua/items/d43b9ad9-8280-415e-87f5-0ae44e41b585 (дата звернення: 31.01.2026).

9. Пришедько О. Л. Нереабілітуючі підстави для закриття кримінального провадження при розслідуванні податкових кримінальних правопорушень : дис. … д-ра філос. Одеса, 2025. 214 с.

10. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 3 квітня 2023 р. у справі № 367/1335/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/110175762 (дата звернення: 31.01.2026).

References

1. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 49 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) okremykh polozhen rozd. I, p. 2 rozd. III «Prykintsevi polozhennia» Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo pensiinoho zabezpechennia» vid 02 bereznia 2015 r. № 213-VIII, vid 23 sichnia 2020 r. № 1-r/2020 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional petition of 49 People's Deputies of Ukraine regarding the constitutionality of certain provisions of Section I, Clause 2 of Section III "Final Provisions" of the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Pension Provision" dated March 2, 2015 No. 213-VIII, dated January 23, 2020 No. 1-r/2020]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-20/conv#n3 [in Ukrainian].

2. Murzanovska, A. V., Pozhar, V. H., Shylin, D. V. (2022). Zakryttia kryminalnoho provadzhennia v konteksti dotrymannia prezumptsii nevynuvatosti ta rozumnykh strokiv: okremi teoretyko-metodolohichni ta prakseolohichni aspekty [Closure of criminal proceedings in the context of compliance with the presumption of innocence and reasonable time limits: certain theoretical,

methodological and praxeological aspects]. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia "Yurysprudentsiia", Vyp. 56, 84–88. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2022_56_20 [in Ukrainian].

3. Shulha, A. O., Ozerna, I. V. (2023). Zakryttia kryminalnoho provadzhennia u razi nepovidomlennia pro pidozru: problemy ta shliakhy podolannia [Closure of criminal proceedings in case of failure to notify of suspicion: problems and ways to overcome them]. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal, 3, 479–481. Retrieved from http://www.lsej.org.ua/3_2023/109.pdf [in Ukrainian].

4. Makoda, V. Ye. (2023). Teoretyko-pravovi ta praktychni aspekty zakryttia kryminalnoho provadzhennia pid chas provedennia dosudovoho rozsliduvannia: analiz sudovoi praktyky [Theoretical, legal and practical aspects of closing criminal proceedings during pre-trial investigation: analysis of judicial practice]. Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriia "Yurydychni nauky", Vol. 34(73), No. 4, 119–127. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2023_34%2873%29_4_20 [in Ukrainian].

5. Koberiuk, V. M. (2014). Zakryttia kryminalnoho provadzhennia zi zvilnenniam osoby vid kryminalnoi vidpovidalnosti [Closure of criminal proceedings with exemption of a person from criminal liability]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk: 12.00.09. Kharkiv, 20 p. [in Ukrainian].

6. Torbas, O. O. (2015). Formy zakinchennia dosudovoho rozsliduvannia za Kryminalnym protsesualnym kodeksom Ukrainy [Forms of completion of pre-trial investigation under the Criminal Procedure Code of Ukraine]: avtoref. dys. … kand. yuryd. nauk: 12.00.09. Odesa, 23 p. Retrieved from https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e57c1841-f340-4457-badc-0f9fe5c81ddf/content [in Ukrainian].

7. Tokarenko, K. V. (2016). Protsesualnyi poriadok zakryttia kryminalnoho provadzhennia [Procedural procedure for closing criminal proceedings]: dys. … kand. yuryd. nauk: 12.00.08. Kyiv, 209 p. [in Ukrainian].

8. Martynov, Ye. O. (2023). Zakryttia kryminalnoho provadzhennia na stadii pidhotovchoho sudovoho zasidannia [Closure of criminal proceedings at the stage of preparatory court hearing]: dys. … doktora filosofii. Kyiv, 228 p. Retrieved from https://elar.navs.edu.ua/items/d43b9ad9-8280-415e-87f5-0ae44e41b585 [in Ukrainian].

9. Pryshchedko, O. L. (2025). Nereabilituiuchi pidstavy dlia zakryttia kryminalnoho provadzhennia pry rozsliduvanni podatkovykh kryminalnykh pravoporushen [Non-rehabilitating grounds for closing criminal proceedings in the investigation of tax criminal offenses]: dys. … doktora filosofii. Odesa, 214 p. [in Ukrainian].

10. Postanova Kasatsiinoho kryminalnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 03 kvitnia 2023 r., sprava № 367/1335/21. [Resolution of the Cassation Criminal Court within the Supreme Court dated April 03, 2023, case No. 367/1335/21]. Retrieved from https://reyestr.court.gov.ua/Review/110175762 [in Ukrainian].